

ПРОБЛЕМАТИКА СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Денисюк М.В.

аспірант Інституту держави і права

імені В.М. Корецького НАН України

Науковий керівник:

Оніщенко Н.М.

завідувач відділу теорії держави і права

Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України,

доктор юридичних наук, професор

Сучасний стан наукових досліджень характеризується відсутністю єдиної думки щодо термінології «громадянське суспільство», суперечністю бачення його ознак. Правознавці, політологи, соціологи неоднозначно тлумачать феномен громадянського суспільства. При цьому не вистачає узгоджених концептуальних підходів, які дозволили б висвітлити закономірності його виникнення, функціонування й розвитку.

Однією з найбільш дискусійних у правових джерелах залишається проблематика співвідношення держави і громадянського суспільства. Можна виділити наступні групи позицій науковців з цього питання.

1. Громадянське суспільство є суттєвим компонентом демократичної, правової, соціальної держави, тобто поглинання державою громадянського суспільства. Держава, перетворюючись на самодостатнє утворення, використовує громадянське суспільство як засіб задоволення інтересів правлячої еліти. Система, за якою здійснюється поглинання суспільства державою, абсолютне підкорення його економічного, соціального, ідеологічного і навіть буденного життя державній владі характеризується як режим тоталітаризму. Державний патерналізм і спроби втручання в діяльність інститутів громадянського суспільства зумовлені непереборним бажанням поставити їх під контроль державних структур [1, с. 204].

2. Підпорядкування громадянським суспільством держави, тобто держава є складовою частиною (інститутом) громадянського суспільства. Згідно даної

концепції держава перетворюється на чисту формальність, яка, існуючи номінально, задовольняє інтереси одних індивідів, придушуючи опір інших. Фактично суспільством керує певна недержавна, поза державна група. Нині концептуальна природа громадянського суспільства суттєво змінюється, воно не протистоїть державі, а включає її поряд з іншими інститутами як структурний елемент. Тому держава, під впливом високорозвинених інститутів громадянського суспільства, змушена бути демократичною, соціальною і правовою. Нерозвиненість інститутів громадянського суспільства в свою чергу є підґрунтям для розвитку авторитарних та тоталітарних держав.

3. Держава і громадянське суспільство – це соціальні системи, що збігаються. Громадянське суспільство й держава в її інституційному розумінні являють собою дві невід’ємні складові частини одного явища – соціального соціуму, які не можуть в реальності існувати одна без одної. Як справедливо зазначив В.Є. Чиркін неможна розривати громадянське суспільство та державу. Реальні відносини між ними є набагато складнішими і діалектичними. У відносинах громадянського суспільства і держави, державного апарату є і співпраця, і суперечності, союз і боротьба. Отже, позитивні та негативні, прямі та зворотні зв’язки між ними неминучі. Громадянське суспільство повинно пересікати тенденції державного апарату до бюрократизації. Зі свого боку, держава повинна забезпечувати вільний розвиток громадянського суспільства в рамках Конституції і законів [2, с. 81]. Слід прагнути гармонії громадянського суспільства й держави. Така єдність може бути реалізована лише у формі націократії – цілісного суспільного організму, в якому громадянське суспільство переросло в державне ціле, а держава є лише засобом задоволення потреб нації і кожного його члена [3, с. 60].

4. Громадянське суспільство не пов’язане з державою, тобто відчуженість, протистояння громадянського суспільства й держави. Дослідники процесів глобалізації виокремлюють такий його різновид, як світове громадянське суспільство, і стверджують, що на межі ХХІ ст. зміцнення його фундаменту розглядається як один з найважливіших напрямів вирішення складних проблем, обумовленими глобалізаційними викликами.

Слід зазначити, що принцип пріоритетного функціонування громадянського суспільства стосовно державної влади знаходить своє розповсюдження, стає все більш характерним для генеральної динаміки розвитку сучасної світової цивілізації. Це, зокрема, відображено у появі та успішній діяльності міжнародних неурядових організацій, наднаціональних інститутів ООН, ЮНЕСКО, МОП тощо. В документах подібних організацій зафіксований пріоритет громадянського суспільства над державою при розв'язанні тих чи інших проблем і конфліктів.

Відтак аналіз взаємозв'язку демократичної, правової держави і громадянського суспільства дає можливість зробити висновок про те, що останнє неможливе як без певної його автономії, так і поза такою системою політичної участі, яка б не підривала саму політичну систему. Громадянське суспільство визначає спрямованість, обсяг функцій і повноважень держави. Функціональне призначення держави в свою чергу полягає в тому, щоб бути головним інструментом, за допомогою якого суспільство набуває здатності вирішувати свої актуальні проблеми.

Література.

1. Григорьев В.А. Эволюция местного самоуправления. Отечественная и зарубежная практика: Монография. – К.: Истина, 2005. – 424 с.
2. Чиркин В.Е. Гражданское общество, государство и социально-экономические права (элементы взаимосвязей) // Конституционные права и свободы личности в контексте взаимодействия гражданского общества и правового государства. Материалы II Международной научно-теоретической конференции. Москва / Под ред. Н.В. Витрука и Л.А. Нудненко. – М.: РАП, 2010.
3. Ситник П.К. Громадянське суспільство і держава: особливості їх взаємодії // Стратегічна панорама. – 2002. – Вип.: 4. – С. 57 – 60.